

Джерела та література

1. Баранник Д.Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації //Мовознавство. - 1983. - №6. - С. 13-17.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - К.; Ірпінськ: ВТФ "Дерун", 2004. - 1440 с
3. Гладкий М. Наша газетна мова. - К.: Державне видавництво України, 1928 / Фотопередрук Олексі Горбача. - Мюнхен, 1992. - 174 с.
4. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Навчальний посібник. - К.: Видавничий центр "Академія", 2005. - 368 с.
5. Лопатин В.В., Лопатина Л. Е. Русский толковый словарь. - 5-е изд. стереотип. - М.: Русский язык, 1998. - 832 с.
6. Мацько Л.І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О.М. Мацько. - К.: Вицашк., 2003. - 462 с.
7. Нелюба А. Теорія і практика ділової мови. - Х.: Акта, 1997. - 192 с.
8. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. - Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. - 248 с.
9. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): Монографія. - К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
10. Шафир Я. Вопросы газетной культуры. - М. - Л.: Госиздат, 1927. - 209 с.

Поступила до редакції 09.08.2007р.

УДК 811.161.2'42

Бакун О.В.

МЕТАФОРИ В ДИСКУРСІ ГАЗЕТИ „КОМУНІСТ”: ДОСВІД КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ

*Бакун А.В. **Метафори в дискурсе газети «Коммунист»: опыт контент-анализа***

Статья посвящена вопросам изучения метафоры в украинских коммунистических СМИ. Рассматриваются разные методы анализа политического дискурса. Дается обзор самых частотных метафорических моделей украинского коммунистического дискурса и возможных интенций, которые они скрывают.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, когнитивный анализ, контент-анализ, метафора, метафорическая модель

*Бакун О.В. **Метафори в дискурсі газети „Комуніст”: досвід контент-аналізу***

Стаття присвячена питанням вивчення метафори в українських комуністичних ЗМІ. Розглядаються різні методи аналізу політичного дискурсу. Дається огляд найчастотніших метафоричних моделей українського комуністичного дискурсу та можливих інтенцій, які вони приховують.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, когнітивний аналіз, контент-аналіз, метафора, метафорична модель

*Вакуи А.В. **Metaphors in the discourse of the newspaper "Communist": the experience of content analysis***

The article is devoted to the problem of study of metaphor in Ukrainian communist mass media. Different methods of analysis of political discourse are examined. The analysis of the most frequent metaphorical models of Ukrainian communist discourse and possible intentions they disguise is given.

Key words: discourse, political discourse, cognitive analysis, content analysis, metaphor, metaphorical model

Актуальність. За останні десятиліття інтерес до вивчення політичного дискурсу як засобу впливу значно зріс. Матеріалом для досліджень зазвичай слугують корпуси текстів у ЗМІ та публічні виступи політиків.

Аналіз політичного дискурсу може здійснюватися на базі критичного, когнітивного, описового (дескриптивного) та кількісного підходів.

Когнітивний лінгвістичний аналіз політичного дискурсу розглядає моделювання структур свідомості учасників комунікації, встановлення ментальних моделей, зумовлених ідеологією влади, тощо. Ця техніка дозволяє трансформувати уявлення людини про те, що її оточує, її симпатії, антипатії та ціннісні переконання. При цьому вона дає можливість судити і про політичну ситуацію, оскільки внутрішні моделі світу є частиною об'єктивної політичної картини. Когнітивний аналіз здійснюється за

допомогою дослідження метафоричних моделей і фреймів, тобто структур, що відображають стереотипні ситуації [4].

Призначення кількісного підходу полягає в тому, щоб, опираючись на зовнішні (кількісні) характеристики тексту на рівні слів і словосполучень, зробити правдоподібні припущення про зміст і, як наслідок, зробити висновки про особливості мислення автора тексту, його наміри, установки, бажання і ціннісні орієнтації [1, с.247]. У цьому підході можна виділити ритмічний і контент-аналіз [5].

Становлення і розвиток методу контент-аналізу стосовно політичної комунікації пов'язане з роботами А. Грея, Дж. Гольдсена, Д. Каплана, Р. Ласвела, Н. Лейтес, С. Якобсона та ін. При використанні цього методу учені орієнтуються на квантитативні дані, на основі яких робляться висновки про якісні характеристики політичної комунікації. Основне завдання таких досліджень зводиться до виявлення зв'язку між соціально-політичним життям суспільства і використанням політичної мови, пошуку закономірностей функціонування політичного дискурсу, виражених в статистичній формі.

У той час як зарубіжний (роботи Р. Водака, Г. Вудварда, Ф. Зейтеля, Дж. Лакоффа, Х. де Ландшер, Л.Л. Славової, Н. Ферклоу, О.С. Фоменко та ін.) та російський (роботи А.М. Баранова, Л.Е. Бляхера, Е.В. Дудаєва, О.П. Єрмакової, Ю.Н. Караулова, М.Л. Макарова, П. Серіо, О.І. Шейгал та ін.) політичний дискурс глибоко та всебічно досліджений, український політичний дискурс досліджений недостатньо.

Мета. У нашому дослідженні пропонується аналіз українського політичного дискурсу комуністичного спрямування.

Матеріалом для дослідження слугував корпус з 277 текстів російськомовної газети “Комуніст” за червень 2006 - березень 2007 рр.

В результаті дослідження у корпусі текстів газети “Комуніст” було відібрано 330 метафор.

Серед них ми виділили такі метафоричні моделі: *будівля, війна, вогонь, вода, геноцид, гра, дружба та партнерство, засоби пересування, історія їжа, карнавал, кіно, кримінал, література, механізм, надприродна істота об'єкт, предмет, одяг, персоніфікація, простір, релігія/ міфи, родинні відносини, рослина, тварина, театр, тіло, торгівля, феодальні відносини, хвороба і смерть(медицина), шлях/ дорога, шоу-бізнес* (див.табл. 1).

Табл. 1. Частотність політичної метафорики в українському політичному дискурсі комуністичної спрямованості

Якщо порівняти отримані дані з даними, отриманими А.Н. Барановим та Ю.М. Карауловим в результаті дослідження радянських ЗМІ епохи перебудови та російських постперебудовних [2], то можна дійти висновку, що метафоричні моделі, які використовуються в українських комуністичних ЗМІ, відрізняються від тих, що зустрічаються в російських ЗМІ: так, метафори, що належать до метафоричного поля “кіно”, в аналізованих нами текстах знаходимо набагато частіше, ніж в аналізованих Барановим та Карауловим. М-моделей “торгівля” та “дружба” в російському політичному дискурсі взагалі не зустрічається, принаймні Баранов та Караулов не виділяють їх в окремі метафоричні моделі. Не дивно, що у російському (як і в британському - [3]) дискурсах не використовується М-модель *геноциду*.

Найбільш частотною метафоричною моделлю виявилася “персоніфікація”, це пояснюється тим, що вона є базовою для багатьох інших М-моделей, тобто з'являється одночасно з ними. Другою є метафорична модель “війна”. Багато дослідників відзначають, що часте використання М-моделі *війни* відображає конфліктність мислення і приводить до серйозних проблем при спробах досягнення консенсусу [1; 2], що ми і бачимо у діях носіїв комуністичного дискурсу.

За нею йде м-модель “простору”. Метафора *малоого/ обмеженого простору* регулярно використовується для концептуалізації проблем.

метафорична модель	кількість метафор, од.	відсоток, %
персоніфікація	53	16,06
війна	39	11,82
медицина: хвороба і смерть	22	6,67
простір	21	6,36
тварина/ лови	19	5,76
дружба	16	4,85
колір	15	4,55
їжа	14	4,24
будівля	12	3,64
театр	11	3,33
родинні виносний	11	3,33
шлях/ дорога	9	2,73
тіло	8	2,42
механізм	8	2,42
кримінал	8	2,42
торгівля	7	2,12
релігія/ міфи	7	2,12
література	6	1,82
кіно	6	1,82
рослина	5	1,52
гра	5	1,52
геноцид, голодомор	5	1,52
карнавал	4	1,21
рабовласницький лад	3	0,91
одяг	3	0,91
надприродна істота	3	0,91
вода	3	0,91
шоу-бізнес	2	0,61
засоби пересування	2	0,61
об'єкт, предмет	1	0,30
історія	1	0,30
вогонь	1	0,30
усього	330	100

Так, курс України на євроінтеграцію постійно пов'язується з дієсловом “втягати”, що асоціюється з введенням у якийсь вузький простір з великими зусиллями.

З 11 метафор родинних відносин 4 стосуються Росії, 2 - України (але в обидвох варіантах маємо “іронічне цитування”), 3 - Ющенко та “Нашої України”, 2 - США, в словосполучення типу “чужої дядя”. На жаль, відсутні інші вектори метафоричної експансії у цій м-моделі, тож порівняти результати даного дослідження з результатами Е.В. Будаєва (який провів паралелі між метафоричними моделями, що використовуються в російських та британських політичних ЗМІ, та виявив, наприклад, що “якщо британці концептуалізують Прибалтійські республіки за допомогою метафор спорідненості, а грузин і росіян не розглядають як членів європейської сім'ї, то росіяни не схильні бачити в латишах, литовцях і естонцях ні своїх, ні європейських родичів”, [3, с. 54]), не можемо.

Деякі метафори можна віднести одразу до двох або більшої кількості метафоричних моделей. Так, метафоричне поле перемоги належить одразу до метафоричних моделей “війна”, “спорт” та “гра”. Метафора “роль” - до М-моделей “театр” та “кіно”, а “грати” - до М-моделей “театр”, “кіно” та “гра”. “Секонд-хенд” можна віднести і до метафоричної моделі “одяг”, і до М-моделі “торгівля”.

Деякі метафоричні моделі є фоновими [2], серед них - М-модель “персоніфікація”. Наприклад, вона з'являється при використанні таксонів М-моделі “хвороба”, “війна” або “шлях”: *В обществе ведется острая дискуссия - куда идти Украине.*

Щодо України найчастіше з'являються метафори персоніфікації, війни та провалля та замкнутого простору, що покликано справити враження катастрофічної дійсності. Гарною ілюстрацією ставлення авторів статей до європейського курсу України та курсу на глобалізацію є така цитата з електронної версії газети “Комуніст” від 19/04/07:

А президент — знает <как нам ехать дальше>, ему ведь американцы подсказывают: в Европу - в рабство, в НАТО - на тушечное мясо!

Висновки. Аналізованим статтям притаманна значна заангажованість політичною тематикою, відсутність істинного плюралізму, підвищена метафоризація. З одного боку, високу кількість метафор можна вважати ознакою кризової політичної й економічної ситуації (пор. експеримент Х. де Ландшер [1, с. 252]), а з іншого - прагненням авторів впливати на підсвідоме читача, що свідчить про схильність до маніпулятивного, а не гуманістичного типу комунікації. У багатьох статтях зустрічаються метафори, що передають схилення перед силою або створюють атмосферу нагнітання страху. Всі карнавальні прояви оцінюються в аналізованих статтях як однозначно негативні, тобто виявляється, що автори статей нездатні до або принаймні далекі від сміхової народної культури.

Джерела та література

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику: учебное пособие. - М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 360 с.
2. Баранов А. Н., Караулов Ю. Н. Словарь русских политических метафор. - М: Редакция САМ, "Помовский и партнеры", 1994. - 330 с.
3. Будаев Э.В. О дискурсивной устойчивости метафорических моделей в политическом дискурсе // III Международные Бодуэновские чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань, 23-25 мая 2006 г.): труды и материалы: в 2 т. / Казан. гос. ун-т: под общ. ред. К.Р. Галиуллина, Г.А. Николаева. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. - Т.1. - С.53-55.
4. Селіванова О. Політична лінгвістика // Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. - Полтава: Довкілля-К, 2006. - С. 469-471.
5. Стрелец Вл. Анализ политического текста: теория и практика. - <http://www.avantireklama.ru/article3/page3.html>

Поступила до редакції 04.09.2007 р.